

**Східноукраїнська організація
«Центр педагогічних досліджень»**

**ЗБІРНИК ТЕЗ
НАУКОВИХ РОБІТ УЧАСНИКІВ**

**МІЖНАРОДНОЇ НАУКОВО-ПРАКТИЧНОЇ
КОНФЕРЕНЦІЇ**

**«ПРІОРИТЕТНІ НАУКОВІ НАПРЯМКИ
ПЕДАГОГІКИ І ПСИХОЛОГІЇ:
ВІД ТЕОРІЇ ДО ПРАКТИКИ»**

13–14 жовтня 2017 р.

**Харків
2017**

УДК 37.01+159.9(063)
ББК 74.0+88.0я43
П 76

П 76 Пріоритетні наукові напрямки педагогіки і психології: від теорії до практики: Збірник тез міжнародної науково-практичної конференції: (м. Харків, Україна, 13–14 жовтня 2017 р.). – Харків: Східноукраїнська організація «Центр педагогічних досліджень», 2017. – 120 с.

Усі матеріали подаються в авторській редакції.

УДК 37.01+159.9(063)
ББК 74.0+88.0я43

© Автори статей, 2017
© Східноукраїнська організація «Центр педагогічних досліджень», 2017

3. *Основи нових інформаційних технологій навчання : посібник для вчителів / МО України. ІЗМН. Ін-т психології ім. Г. С. Костюка АПН України ; авт.: Ю. І. Машиць, О. О. Гокунь, М. І. Жалдак та ін. ; за ред. Ю. І. Машиця. – Київ : ІЗМН, 1997. – 264 с.*

4. *Роберт И. Новые информационные технологии в обучении: дидактические проблемы, перспективы использования / И. Роберт // Информатика и образование. – 1991. – № 4. – С. 18 – 25.*

5. *Топольник Я. В. Особливості процесу підготовки майбутніх викладачів до використання інформаційно-комунікаційних технологій у професійній діяльності / Я. В. Топольник // Гуманізація навчально-виховного процесу : збірник наукових праць / [за заг. ред. проф. В. І. Сипченка]. – Вип. 78. – Слов'янськ : ДДПУ, 2016. – С. 54 – 64.*

ЗАСТОСУВАННЯ СТРУКТУРНО-ЛОГІЧНИХ СХЕМ У ПРОЦЕСІ ПРОФЕСІЙНОЇ ПІДГОТОВКИ МАЙБУТНІХ ПЕДАГОГІВ

Черв'якова Н. І.

*кандидат педагогічних наук, професор,
завідувач кафедри дошкільної та початкової освіти*

Коваленко Т. В.

*кандидат педагогічних наук,
доцент кафедри дошкільної та початкової освіти*

**ДЗ «Луганський національний університет імені Тараса Шевченка»
м. Старобільськ, Луганська область, Україна**

Модернізація змісту та процесу професійної підготовки майбутніх педагогів в умовах стрімкого зростання інформації та її глобального оновлення передбачає розв'язання низки актуальних завдань, пов'язаних з переорієнтацією освітнього процесу у вищих навчальних закладах з традиційної моделі репродуктивного викладу знань, умінь та навичок на організацію активної пізнавальної діяльності студентів, що забезпечує формування в них цілісної системи професійно-педагогічних знань, умінь і навичок, досвіду самостійної, творчо-пошукової діяльності, розвитку ключових компетентностей, становлення майбутніх педагогів як висококваліфікованих та конкурентоспроможних фахівців.

Аналіз наукової літератури та навчально-виховної практики вишів засвідчив недостатню увагу вузівських педагогів до процесу формування у студентів методологічної культури опрацювання навчального матеріалу, розвитку умінь та навичок генералізації, структурування, переструктурування, кодування й візуалізації інформації. У результаті студенти, як правило, недостатньо усвідомлено володіють прийомами й способами ефективного засвоєння змісту професійно-педагогічними дисциплінами, часто діють за зразком, використовують малоефективні прийоми навчально-пізнавальної діяльності, недостатньо воло-

діють умінням конкретизувати теоретичні положення, робити науково обґрунтовані узагальнення. Викликає утруднення необхідність змінити під час конспектування лекції або першоджерела лінійну структуру на системну, що зумовлено недостатньою розвиненістю уміння виділяти головне, порівнювати, узагальнювати, перекодовувати, ущільнювати інформацію, оцінювати значення та місце засвоєних знань для розуміння усього розділу або навчальної дисципліни у цілому. У наслідок цього психолого-педагогічні знання сприймаються майбутніми педагогами ізольовано, а цілісне уявлення про зміст, форми, методи та технології професійно-педагогічної діяльності не формується.

Розв'язання цього протиріччя було предметом широкого кола психолого-педагогічних досліджень, у результаті чого на сучасному етапі в науковій літературі склалися певні теоретико-методологічні передумови вирішення цієї проблеми на засадах реалізації принципів системного квантування (Б. Депортер і М. Хенакі) та когнітивної візуалізації інформації (Дж. Дебс). Все більшої популярності набуває також метод фрейму, зокрема, розробки та реалізації в умовах освітнього процесі логіко-сміслові моделі навчальної інформації В. Штейнберга, що включає два компоненти: змістовий у вигляді основних понять за темою заняття і логічний компонент, що об'єднує ці поняття у цілісну взаємопов'язану систему й забезпечує здійснення операцій аналізу та синтезу [1]. Фрейми можуть бути представлені у вигляді граф-схеми, матриці, узагальнених ємних модульних опор («пучки» Дж. Хамбліна) та ін.

Вітчизняними та зарубіжними дослідниками розроблено дидактико-методичні основи структурування навчального матеріалу (В. Безпалько, Т. Бьюзен, І. Ільясов, С. Лисенкова, А. Сохор, Ч. Філлмор, У. Чейф, Л. Штернберг, В. Шаталов та ін.), розкрито теоретико-методичні засади формування цього уміння: теорія змістовного узагальнення (В. Давидова), поетапного формування розумових дій та орієнтовної основи діяльності (П. Гальперін, Н. Талізїна), формування узагальнених навчальних умінь (В. Паламарчук, О. Савченко, А. Усова), укрупнення дидактичних одиниць (П. Ерднієв). Так, П. Ерднієв стверджує, «що найбільша міцність засвоєння програмного матеріалу досягається при подачі навчальної інформації одночасно у чотирьох кодах: рисуночном, числовому, символічному, словесному» [2].

Проведений аналіз показав, що інтерес дослідників частіше за все викликає проблема нелінійної форми подання навчальної інформації, що досягається на основі розробки та впровадження знаково-символічних опор, які сприяють підвищенню вмотивованості, інтересу до навчання, концентрації уваги, розвитку спостережливості, різних видів пам'яті, творчої уяви, активізації логічного мислення, швидкому й міцному засвоєнню знань.

Разом з тим зазначимо, що викладені вище положення переважно стосуються школярів та організації навчального процесу у ЗОШ, тоді як питання розробки та використання різних способів дидактичної візуалізації навчального матеріалу у вищій школі, зокрема у процесі професійно-педагогічної підготовки майбутніх педагогів, висвітлені недостатньо.

Знаково-символічні способи репрезентації інформації являють собою особливу форму організації та представлення матеріалу у вигляді словесно-

графічного зображення з елементами різних способів унаочнення (малюнки, схеми, картини, піктограми тощо).

Розробка і використання знаково-символічних моделей навчального матеріалу у вигляді *структурно-логічної схеми* (СЛС) забезпечує необхідні умови для систематизації навчального матеріалу, виокремлення суттєвих зв'язків, розкриття цілісної характеристики того чи іншого виду емпіричних та теоретичних знань, а саме знання про: педагогічний факт, педагогічне явище, педагогічний, зокрема, навчальний та виховний процес; педагогічне поняття або категорію, сукупність педагогічних понять; педагогічну теорію, концепцію, технологію; педагогічну ідею тощо. Все це створює оптимальну основу для подальшої організації процесу якісного засвоєння навчального предмета до необхідної глибини, забезпечує реалізацію індивідуального підходу, повторення та узагальнення навчальної інформації, контролю навчальних досягнень, індивідуальної освітньої траєкторії студентів у процесі професійно-педагогічної підготовки, актуалізації прихованих можливостей зорової пам'яті, сприяє формуванню інформаційних та комунікативних компетентностей.

Існує декілька видів структурно-логічного представлення навчальної інформації для студентів: по-перше, СЛС у вигляді словесно-графічної моделі, що являє собою генералізоване схематичне зображення, яке відтворює основні одиниці змісту навчального матеріалу та зв'язки між ними; по-друге, СЛС як схематично-розгорнутий, лаконічно і чітко викладений навчальний матеріал, що містить схеми, малюнки, визначення понять, прізвища, дати, опис причинно-наслідкових зв'язків, формулювання висновків тощо.

Оптимальна структурно-логічна схема повинна репрезентувати такий обсяг інформації, який може бути сприйнятий майбутніми педагогами цілісно, як закінчений образ. Кількість інформаційно-сміслових блоків не повинна перевищувати 7 ± 2 (це таке, на думку психологів, число сміслових елементів, з якими наша свідомість може ефективно оперувати одночасно). Ефективність застосування СЛС тим вище, чим більше ідей можна розгорнути на основі представлених символів. Таким чином, структурно-логічна схема – це побудована за спеціальним принципом візуальна модель змісту навчального матеріалу, в якій стисло зображені основні положення теми, а також використовуються графічно-наочні прийоми її презентації, що підвищують ефективність запам'ятовування і засвоєння навчального матеріалу.

Письмова фіксація засвоєного навчального матеріалу у структурно-логічній формі має ряд переваг порівняно з лінійно-текстовою. Серед них можна вказати такі: спрощується процес визначення структури, суттєвих зв'язків між компонентами; значною мірою долається утруднення виділення головного в лінійно-текстовому викладі при заміні словесного опису на оформленням засвоєної інформації у вигляді таблиці, схеми, карти запам'ятовування, інтелектуальної карти, «килима» ідей, «асоціативного куща» тощо. Провідну ланку у розумовій діяльності у цьому випадку становить особлива форма мисленнєвої діяльності студента – аналіз через синтез, здійснення якого забезпечує більш глибоке розуміння навчального матеріалу шляхом його знакового моделювання. Структурування та схематизація текстової інформації є найважливішими

компонентами мнемічної діяльності, що становить основу процесу запам'ятовування, та сприяє ефективному формуванню у студентів цілісної картини навчального матеріалу, що засвоюється.

Вказані переваги зумовлюють доцільність застосування викладачами ВНЗ структурно-логічної форми моделювання навчального матеріалу та узагальнено-унаочненої форми його презентації у процесі професійно-педагогічної підготовки майбутніх педагогів. Це передбачає врахування відповідних *загально-дидактичних* (наочності, науковості, доступності, систематичності, свідомості та активності, зв'язок теорії з практикою) та *специфічних* (системності, асоціативності, оптимальної кількості смислових одиниць, генералізації та кодування інформації, мінімакса, когнітивної візуалізації, лаконічності, ієрархічності, історизму та ін.) принципів. Конструювання СЛС потребує дотримання провідного, з нашої точки зору, *принципу відповідності структурно-логічної схеми виду знань*, що підлягає засвоєнню студентами.

Наведемо приклад послідовності розробки викладачем СЛС вивчення майбутніми вчителями педагогічних технологій навчання молодших школярів: 1) добір навчального матеріалу, його семантичний аналіз з метою виділення головного (ядра), методологічних і прикладних аспектів теми; 2) визначення опорних сигналів (ключових слів, символів, схем) та їх кодування; 3) компонування матеріалу в смислові блоки; 4) розробка візуальної моделі СЛС; 5) визначення або власна розробка узагальненої схеми характеристики педагогічного феномену, що підлягає вивченню, з урахуванням логіки його формування та внутрішніх взаємозв'язків.

У нашому випадку *узагальнений план вивчення педагогічної технології* включає: визначення поняття технології, характерні ознаки; концептуальна основа технології, принципи реалізації технології; історичні аспекти виникнення та розвитку технології; типологія, класифікація; характеристика конкретних етапів, форм, методів та прийомів реалізації дидактичної технології; педагогічні можливості та переваги технології; педагогічні обмеження та ризики використання технології у навчальному процесі початкової школи; модель компетентностей та особистісних якостей молодших школярів, формування яких забезпечує зазначена технологія; вимоги, що ставляться до вчителя початкових класів у контексті використання конкретної технології навчання; приклад реалізації технології у навчально-виховному процесі.

Література:

1. Штейнберг В.Э. Инструментальная дидактика – дидактический дизайн // Педагогический журнал. – 2007. – № 1(8). – С. 76 – 88.
2. Эрдниев П. М. Укрупнение дидактических единиц как технология обучения. – М.: Просвещение, 1992. – 175 с.

ЗБІРНИК ТЕЗ НАУКОВИХ РОБІТ

УЧАСНИКІВ МІЖНАРОДНОЇ
НАУКОВО-ПРАКТИЧНОЇ КОНФЕРЕНЦІЇ:
«ПРІОРИТЕТНІ НАУКОВІ НАПРЯМКИ
ПЕДАГОГІКИ І ПСИХОЛОГІЇ: ВІД ТЕОРІЇ
ДО ПРАКТИКИ»

13–14 жовтня 2017 р.

м. Харків

Видавник – Східноукраїнська організація
«Центр педагогічних досліджень»
Адреса кореспонденції: 61002, м. Харків, а/с 10439
Електронна пошта: наука@pcenter.kharkiv.ua
сайт: www.pcenter.kharkiv.ua Т: +38 068 2851311
Підписано до друку 17.10.2017 р. Здано до друку 18.10.2017 р.
Формат 60x84/16. Папір офсетний. Цифровий друк. Ум.-друк. арк. 6,98.
Тираж 50 прим. Зам. № 1810-17.